

Υπερπληθυσμός των φυλακών: η ανισοκατανομή ενός παλιρροϊκού φαινομένου

Νικόλαος Κ. Κουλούρης

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής ΔΠΘ

Η Ελλάδα είχε χαρακτηριστεί από την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα «αποκλίνουσα περίπτωση» για τα ευρωπαϊκά δεδομένα όσον αφορά α) τον υψηλό ρυθμό αύξησης του αριθμού των κρατουμένων, β) τη διαμόρφωση του ποσοστού χρήσης της φυλάκισης με τη έκτιση (μακροχρόνιων) ποινών που επιβάλλονται στη μεγάλη πλειονότητά τους για κακουργηματικές πράξεις, και γ) την ακραία έλλειψη χώρου και τα υψηλά ποσοστά πληρότητας των φυλακών (πρώτη στην Ευρώπη βάσει δεδομένων του έτους 2004).¹ Αυτά τα χαρακτηριστικά, σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους που διαμορφώνουν την κατάσταση στα καταστήματα κράτησης της χώρας (χωροταξικός σχεδιασμός, στελέχωση και εκπαίδευση του προσωπικού, υποδομές, αποστολή και ρόλος στο πλαίσιο του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και της διαχείρισης κοινωνικών προβλημάτων που ανατίθεται σ' αυτό), έχουν συμπτυκνωθεί στη διατύπωση ότι στο διεθνές περιβάλλον της ποινικής καταστολής, στο οποίο συνυπάρχουν αντικρουόμενες αυταρχικές και φιλελεύθερες τάσεις, η ελληνική εκδοχή συνίσταται στην κατά το δυνατόν «ανώδυνη» φύλαξη ενός πολιτισμικά ετερόκλητου και κατακερματισμένου πληθυσμού σχετικώς αδρανών και πολλές φορές ατάκτως συνωστιζόμενων ανθρώπων.²

Καθώς ο χρόνος περνά, ο πληθυσμός των κρατουμένων και οι προσπάθειες ελέγχου και διατήρησής του σε επίπεδα διαχειρίσιμα, σε σχέση με τη χωρητικότητα των καταστημάτων κράτησης και τη στελέχωσή τους, αποτελούν κάποια από τα πιο σημαντικά διακυβεύματα για τις αρμόδιες αρχές, με προεκτάσεις που τα καθιστούν εστίες έντονης αντιπαράθεσης για τις ακολουθούμενες αντεγκληματικές πολιτικές (επιεικείς και χαλαρές ή αυστηρές και κατασταλτικές, συνεκτικές ή αποσπασματικές κ.λπ.)³ και επηρεάζουν τη διεθνή εικόνα της χώρας στο πεδίο του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου.⁴

1. Τζαννετάκη Τ. (2006), «Παθολογία του ισχύοντος συστήματος ποινών του Ποινικού Κώδικα. Σκέψεις και προτάσεις για μια εκ βάθρων αναθεώρησή του στο πλαίσιο του σχεδίου του νέου Ποινικού Κώδικα», *ΠοινΧρ ΝΣΤ*, 590-594.

2. Κουλούρης Ν. (2009), «Εισαγωγή – Ανώδυνη φύλαξη αδρανών ανθρώπων: Ένας προορισμός για τις ελληνικές φυλακές», στον τόμο Ν. Κουλούρη (εισαγωγή, επιμέλεια), *Επι-φυλακή: Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού. Λειτουργία, κατάσταση και μεταχείριση κρατουμένων*, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 11-36.

3. Karydis V. and Koulouris N. (2013), «Greece. Prisons are Bad but Necessary (and Expanding). Policies are Necessary but Bad (and Declining)», στον τόμο V. Ruggiero, M. Ryan (eds), *Punishment in Europe. A Critical Anatomy of Penal Systems*, Palgrave Macmillan, Houndmills, 263-286.

4. Χατζηθεοδώρου Γ. (2016), «Συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές: μεταξύ ελληνικού ρεαλισμού και ευρωπαϊκού ιδεαλισμού», στον τόμο Μ. Γασπαρινάτου (επιμέλεια), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ν. Κουράκη*, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2405-2431.

Οι πιέσεις διεθνών μηχανισμών και δικαιοδοτικών οργάνων, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Ταπεινωτικής Μεταχείρισης και Τιμωρίας και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με τη δημοσιοποίηση δηλώσεων, εκθέσεων και την έκδοση καταδικαστικών αποφάσεων με σημαντικό οικονομικό κόστος για τη χώρα, καθώς και η επαναφορά του προβλήματος των ανθρωπαποθηκευτικών συνθηκών κράτησης από την πλευρά εθνικών αρχών και φορέων όπως ο Συνήγορος του Πολίτη, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κ.ά.,⁵ οδήγησαν τις ελληνικές αρχές, μετά από μια περίοδο άρνησης και αποποίησης των ευθυνών, στην αναγνώριση της αδυναμίας τους να ανταποκριθούν στη διασφάλιση «του απαιτούμενου επιπέδου ανθρώπινων και αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης στις φυλακές». Ταυτόχρονα, ανακοινώθηκε η προώθηση παρεμβάσεων για την «ελάφρυνση των δυσμενών παραγόντων του σωφρονιστικού συστήματος ως αναγκαία προϋπόθεση μιας επιγενόμενης [δομικής] αναπροσαρμογής και εκλογίκευσής του».⁶

Στο πλαίσιο αυτό επιχειρήθηκε η «αποκλιμάκωση του προβλήματος της υπερπλήρωσης των φυλακών». Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, «ο μέσος όρος του πληθυσμού των κρατουμένων, κατά το χρονικό διάστημα Μαΐου 2014-Απριλίου 2015, ανερχόταν σε 12.047. Μετά τη ψήφιση των αποσυμφορητικών ρυθμίσεων του ν. 4322/2015 και κατά το χρονικό διάστημα Μαΐου 2015-Απριλίου 2016, ο αντίστοιχος μέσος όρος ήταν 9.840. Με την παράταση του ν. 4411/2016, ο αριθμός των κρατουμένων διατηρήθηκε σταθερά κάτω από 10.000, δηλαδή κάτω από το όριο αξιοπρεπούς διαβίωσης με βάση τη χωρητικότητα των φυλακών της χώρας».⁷ Ακολούθησαν νέες, ετήσιες παρατάσεις των αποσυμφορητικών

5. Koulouris N. (2017), «Foucault's seven universal maxims of the good 'penitentiary condition' and the warehousing prison in Greece: distancing, deregulation and denial as determinants of the relation between the punitive procedure and the penitentiary technique», στον τόμο C.D. Spinellis, N. Theodorakis, E. Billis, G. Papadimitrakopoulos (eds), *Europe in Crisis. Crime, Criminal Justice, and the Way Forward. Essays in honour of Nestor Courakis*, A.N. Sakkoulas Publishers, Athens, 1799-1820.

6. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις», 2.4.2015, https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/19bNomos_AITIOLOGIKI-EKTHESI-N_4322-1.pdf (πρόσβαση: 5.7.2020). Παρά τις προσπάθειες που έγιναν την περίοδο που ακολούθησε για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός τριετούς στρατηγικού σχεδίου (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, «Στρατηγικό σχέδιο για το Σωφρονιστικό Σύστημα 2018-2020», <http://www.justice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=ayLLhES531Q%3d&tabid=492>, πρόσβαση 5.7.2020), πολλές από τις παρεμβάσεις που προαναγγέλθηκαν όχι μόνο δεν έγιναν, αλλά φαίνεται ότι δεν αποτελούν στοιχεία της πολιτικής που εφαρμόζεται μετά την κυβερνητική αλλαγή του Ιουλίου 2019 και τη μεταφορά τις αρμοδιότητας για τη διοίκηση των φυλακών από το Υπουργείο Δικαιοσύνης (Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη.

7. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, «Αντεγκληματική Πολιτική. Παρόν και μέλλον», Ιούνιος 2017, 20 <http://www.justice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=7GKtmRR-HUw%3d&tabid=577> (πρόσβαση 5.7.2020). Βάσει των δημοσιευμένων στοιχείων με ημερομηνία αναφοράς την 1η Ιανουαρίου κάθε έτους, ο πραγματικός αριθμός των κρατουμένων

διατάξεων (ν. 4489/2017 και ν. 4571/2018) με ισχύ μέχρι τις 28 Αυγούστου του 2019. Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, η χωρητικότητα των ελληνικών φυλακών καθορίστηκε από το τότε αρμόδιο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις 9.815 θέσεις, κατανομημένες σε επιφάνεια 43.050,45 τ.μ., δηλαδή σε 4,38 τ.μ. ανά κρατούμενο (στοιχεία Ιουνίου 2017, Πίνακας 1).

ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ – 1ου ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ 2017											
Α/Α	Κατάστημα Κράτησης	Εμβαδό	Συνολικές Θέσεις	Θέσεις Αντρών	Θέσεις Νέων	Θέσεις Γυναικών	Θέσεις Αγροτικών	Θέσεις Απεξάρτησης	Κρατούμενοι	Πληρότητα	
										Αριθμός	Ποσοστό
1	ΑΓΙΑ	988.20	178	0	0	0	178	0	110	-68	61.8%
2	ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΣ	840.00	210	210	0	0	0	0	172	-38	81.9%
3	ΑΜΦΙΣΣΑ	427.94	102	102	0	0	0	0	113	11	110.8%
4	ΑΥΛΩΝΑΣ	1,073.77	217	39	178	0	0	0	216		99.5%
5	ΒΟΛΟΣ	232.80	54	0	54	0	0	0	71	17	131.5%
6	ΓΡΕΒΕΝΑ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	550	-50	91.7%
7	ΔΟΜΟΚΟΣ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	456	-144	76.0%
8	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	1,645.15	358	259	0	15	0	84	538	180	150.3%
9	ΘΗΒΑ	2,821.03	655	0	0	625	30	0	379	-276	57.9%
10	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	294.94	66	66	0	0	0	0	142	76	215.2%
11	Κ.Α.Υ.Φ.	144.10	32	32	0	0	0	0	36	4	112.5%
12	ΚΑΣΣΑΒΕΤΕΙΑ	1,191.11	274	0	63	0	211	0	119	-155	43.4%
13	ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ	1,280.45	308	0	0	0	308	0	272	-36	88.3%
14	ΚΑΤΚΕΘ	432.00	96	0	0	0	0	96	52	-44	54.2%
15	ΚΕΡΚΥΡΑ	860.85	138	138	0	0	0	0	169	31	122.5%
16	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	721.30	162	162	0	0	0	0	219	57	135.2%
17	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	188.30	46	16	30	0	0	0	15	-31	32.6%
18	ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ	6,439.06	1,396	1,270	0	126	0	0	1,779	383	127.4%
19	ΚΩΣ	249.16	56	56	0	0	0	0	101	45	180.4%
20	ΛΑΡΙΣΑ	2,559.39	554	554	0	0	0	0	635	81	114.6%
21	ΜΑΛΑΝΔΡΙΝΟ	1,845.00	431	431	0	0	0	0	378	-53	87.7%
22	ΝΑΥΠΛΙΟ	1,116.00	273	273	0	0	0	0	314	41	115.0%
23	ΝΕΑΠΟΛΗ	201.98	45	42	0	3	0	0	80	35	177.8%
24	ΝΙΓΡΙΤΑ	1,440.00	360	360	0	0	0	0	345	-15	95.8%
25	ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	1,159.06	253	253	0	0	0	0	189	-64	74.7%
26	ΠΑΤΡΑ	2,088.51	446	446	0	0	0	0	649	203	145.5%
27	ΤΙΡΥΝΘΑ	1,312.25	302	0	0	0	302	0	214	-88	70.9%
28	ΤΡΙΚΑΛΑ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	522	-78	87.0%
29	ΤΡΙΠΟΛΗ	234.86	53	53	0	0	0	0	100	47	188.7%
30	ΧΑΛΚΙΔΑ	545.00	127	127	0	0	0	0	177	50	139.4%
31	ΧΑΝΙΑ	1,920.00	480	480	0	0	0	0	331	-149	69.0%
32	ΧΙΟΣ	361.90	82	82	0	0	0	0	111	29	135.4%
33	ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	1,236.34	261	261	0	0	0	0	235	-26	90.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	43,050.45	9,815	7,512	325	769	1,029	180	9,789		

την 1.1.2016, 1.1.2017 και 1.1.2018 ήταν 9.611, 9.560 και 10.011 αντιστοίχως (http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7055&Itemid=696&lang=GR (πρόσβαση: 5.7.2020).

ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ

Πίνακας Χωρητικότητας στις 01/07/2020											
Κατάστημα Κράτησης	Εμβαδό	Συνολικές Θέσεις	Θέσεις Αντρών	Θέσεις Ανηλίκων	Θέσεις Νεαρών Ενηλίκων	Θέσεις Γυναικών	Θέσεις Αγροτικών	Θέσεις Απεξάρτησης	Κρατούμενοι	Πληρότ. Αριθμός	Πληρότ. Ποσοστό
ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΓΙΑΣ ΧΑΝΙΩΝ	988.20	178	0	0	0	0	178	0	154	-24	86.52%
ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	1,280.45	308	0	0	0	0	308	0	266	-42	86.36%
ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΤΙΡΥΝΘΑΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	1,312.25	302	0	0	0	0	302	0	181	-121	59.93%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ ΥΛΙΚΟΥ ΦΥΛΑΚΩΝ	144.10	32	32	0	0	0	0	0	48	16	150. %
ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑ	1,073.77	217	39	0	178	0	0	0	297	80	136.87%
ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΒΟΛΟΥ	232.80	54	0	0	54	0	0	0	128	74	237.04%
ΕΙΔΙΚΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΚΑΣΣΑΒΕΤΕΙΑΣ	1,191.11	274	0	0	63	0	211	0	176	-98	64.23%
ΕΠΙΛΟΓΗ-ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΕΛΕΩΝΑ ΘΗΒΩΝ	432.00	96	0	0	0	0	0	96	26	-70	27.08%
ΕΙΔΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΥΓΕΙΑΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	1,159.06	253	253	0	0	0	0	0	103	-150	40.71%
ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	1,236.34	261	261	0	0	0	0	0	168	-93	64.37%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ	840.00	210	210	0	0	0	0	0	227	17	108.1 %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΜΦΙΣΣΑΣ	427.94	102	102	0	0	0	0	0	153	51	150. %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	0	670	70	111.67%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΛΕΩΝΑ ΘΗΒΩΝ	2,821.03	655	0	0	0	625	30	0	365	-290	55.73%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΔΟΜΟΚΟΥ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	0	681	81	113.5 %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	1,645.15	358	259	0	0	15	0	84	534	176	149.16%

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ

Πίνακας Χωρητικότητας στις 01/07/2020											
Κατάστημα Κράτησης	Εμβαδό	Συνολικές Θέσεις	Θέσεις Αντρών	Θέσεις Ανηλίκων	Θέσεις Νεαρών Ενηλίκων	Θέσεις Γυναικών	Θέσεις Αγροτικών	Θέσεις Απεξάρτησης	Κρατούμενοι	Πληρót. Αριθμός	Πληρót. Ποσοστό
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	294.94	66	66	0	0	0	0	0	121	55	183.33%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	860.85	138	138	0	0	0	0	0	219	81	158.7 %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ	721.30	162	162	0	0	0	0	0	383	221	236.42%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	188.30	46	16	30	0	0	0	0	47	1	102.17%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ Ι	5,589.83	1222	1222	0	0	0	0	0	1502	280	122.91%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΙΙ	849.23	174	48	0	0	126	0	0	155	-19	89.08%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΩ	249.16	56	56	0	0	0	0	0	118	62	210.71%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	2,559.39	554	554	0	0	0	0	0	722	168	130.32%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΑΛΑΝΔΡΙΝΟΥ	1,845.00	431	431	0	0	0	0	0	509	78	118.1 %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΑΥΠΛΙΟΥ	1,116.00	273	273	0	0	0	0	0	430	157	157.51%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ	201.98	45	42	0	0	3	0	0	63	18	140. %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΙΓΡΙΤΑΣ ΣΕΡΡΩΝ	2,350.00	600	600	0	0	0	0	0	716	116	119.33%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΠΑΤΡΑΣ	2,088.51	446	446	0	0	0	0	0	607	161	136.1 %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	0	723	123	120.5 %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ	234.86	53	53	0	0	0	0	0	140	87	264.15%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΧΑΛΚΙΔΑΣ	545.00	127	127	0	0	0	0	0	196	69	154.33%
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΧΑΝΙΩΝ	2,400.00	600	600	0	0	0	0	0	540	-60	90. %
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΧΙΟΥ	361.90	82	82	0	0	0	0	0	138	56	168.29%
ΣΥΝΟΛΟ	44,440.45	10175	7872	30	295	769	1029	180	11506		

Ήδη, όμως, μετά την άμπωτη της τριετίας 2016-2018, η πλημμυρίδα του πληθυσμιακού ζητήματος των φυλακών επανέρχεται. Το προαναφερθέν όριο, το οποίο αυξήθηκε κατά μερικές εκατοντάδες θέσεις με τη λειτουργία κλειστών στο παρελθόν περύγων των καταστημάτων κράτησης Χανίων και Νιγρίτας (η επίσημη χωρητικότητα του συνόλου των καταστημάτων κράτησης που σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής της 1ης Ιουλίου 2020 είναι 10.175 θέσεις σε επιφάνεια 44.440,45 τ.μ., δηλαδή 4,36 τ.μ. ανά κρατούμενο, Πίνακας 2), έχει ξεπεραστεί κατά πολύ. Η αυξητική τάση τους τελευταίους μήνες είναι συνεχής: από τους 10.891 κρατουμένους που καταγράφηκαν την 1.1.2020, ο αριθμός τους έχει φθάσει τους 11.506 κρατουμένους την 1.7.2020 (615 περισσότεροι εντός έξι μηνών)⁸ και το ποσοστό πληρότητας των καταστημάτων κράτησης αγγίζει το 114%, επιστρέφοντας στο επίπεδο της περιόδου 2012-2014, πολύ περισσότερο από τα ποσοστά της περιόδου 2016-2018, όταν είχε μειωθεί στο 89 έως 93%.⁹

Χωρίς να υπεισέλθουμε σε ζητήματα που αφορούν την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού των κρατουμένων, τη νομική / ποινική και πραγματική κατάστασή τους κ.ο.κ., ή να πραγματευθούμε τους λόγους που συνδέονται με την ανιούσα που έχει πάρει και πάλι ο πληθυσμός αυτός, όπως η λήξη ισχύος των προσωρινών αποσυμφορητικών ρυθμίσεων και η πρόσφατη και εξ αρχής κόλπουρνη εισαγωγή ενός νέου συστήματος ποινικών κυρώσεων που είναι πρόωρο να αξιολογηθεί, παρατηρούμε ότι, σύμφωνα με τους πιο πρόσφατους απόλυτους αριθμούς, ο διαθέσιμος ανά κρατούμενο χώρος έχει μειωθεί στα 3,86 τ.μ., δεν πληροί δηλαδή τις ανεκτές από την Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων προδιαγραφές χώρου, με όρους σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας,¹⁰ και πολύ περισσότερο δεν αντιστοιχεί στην επιφάνεια των 6 τ.μ. ανά κρατούμενο που εγγυάται (;) ο ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας στο άρθρο 21 παρ. 4 για κάθε κρατούμενο που βρίσκεται σε χώρο πολλαπλής διαμονής.¹¹

Οφείλουμε επίσης να επισημάνουμε ένα στοιχείο που συνήθως παραμελείται στις συζητήσεις για τον υπερπληθυσμό ή τον συνωστισμό ή τον πληθωρισμό¹² των κρατουμένων: «οι αριθμοί αυτοί δεν δίνουν σαφή εικόνα της πραγματικής κατάστασης, διότι η κατανομή των ατόμων στη

8. Στοιχεία δημοσιευμένα από τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, ό.π., σημ. 7.

9. International Center for Prison Studies, World Prison Brief, Greece, <https://www.prisonstudies.org/country/greece> (πρόσβαση 5.7.2020).

10. Κουλούρης Ν. (2016), «‘Ζωτικός’ χώρος ανά κρατούμενο στις φυλακές», *Εγκληματολόγοι*, τ. 3, 1-3, <https://drive.google.com/file/d/0Bw61lx-fCSKFMGRoeVByU2ppUTQ/view> (πρόσβαση 5.7.2020).

11. «Οι θάλαμοι πρέπει να διαθέτουν εμβαδόν τουλάχιστον 6 τετραγωνικών μέτρων για κάθε κρατούμενο και να είναι εξοπλισμένοι με αντίστοιχα κρεβάτια, ντουλάπες, καθώς και ανάλογης επιφάνειας τραπέζι ή τραπέζια με ισάριθμα καθίσματα.»

12. European Committee on Crime Problems (2016), *White Paper on Prison Overcrowding*, Strasbourg, <https://rm.coe.int/16806f9a8a> (πρόσβαση 5.7.2020).

φυλακή δεν είναι ομοιογενής σε όλη τη χώρα, και στις 34 φυλακές: για παράδειγμα, στη φυλακή της Κομοτηνής το ποσοστό υπερπληθυσμού ανέρχεται περίπου στο 189% και στη φυλακή της Κω είναι 207%. Ακόμη και ο Κορυδαλλός έχει ποσοστό υπερπληθυσμού που ανέρχεται περίπου στο 150%».¹³ Ταυτόχρονα, τα αγροτικά καταστήματα κράτησης ή το Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελεώνα Θηβών έχουν δεκάδες ή εκατοντάδες κενές θέσεις.

Οι πίνακες που παρατίθενται εδώ είναι αποκαλυπτικοί: ένας άνθρωπος που κρατείται στο Κατάστημα Κράτησης Κομοτηνής την 1.7.2020 (ποσοστό πληρότητας άνω του 236%, με βάση τα 4 τ.μ. ανά κρατούμενο) έχει ζωτικό ατομικό χώρο 1,88 τ.μ., δηλαδή λιγότερο από την επιφάνεια που καταλαμβάνει το κρεβάτι του. Στο Κατάστημα Κράτησης Τρίπολης (ποσοστό πληρότητας 264%), ο αντίστοιχος χώρος είναι ακόμη πιο περιορισμένος (1,67 τ.μ.). Στο Κατάστημα Κράτησης Κω, κάθε κρατούμενος μπορεί να «κινηθεί» σε χώρο 2,11 τ.μ. Στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Βόλου, κάθε νεαρός ενήλικας κρατούμενος έχει στη διάθεσή του 1,81 τ.μ. Στο Κατάστημα Κράτησης Χίου, κάθε κρατούμενος «απολαμβάνει» προσωπικό χώρο 2,62 τ.μ. Οι υπολογισμοί βάσει των διαθέσιμων στοιχείων για τα Καταστήματα Κράτησης Ιωαννίνων και Ναυπλίου, δείχνουν ότι οι κρατούμενοι διαθέτουν ατομικό χώρο πολύ λιγότερο από 3 τ.μ. (2,43 τ.μ. και 2,59 τ.μ. αντιστοίχως), δεδομένο που αποτελεί αμάχητο τεκμήριο απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης για το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σε άλλα καταστήματα κράτησης (Αλικαρνασσού, Δομοκού, Γρεβενών), η κατάσταση δεν είναι εξίσου ασφυκτική ή υπάρχουν ακόμη και κενά (Κατάστημα Κράτησης Χανίων, καταστήματα κράτησης γυναικών στον Κορυδαλλό και τον Ελεώνα Θηβών). Ωστόσο, ιδίως όπου η υπέρβαση των διαθέσιμων θέσεων κράτησης είναι μεγαλύτερη, η κατάσταση είναι θλιβερή και ο συνωστισμός κάνει τη ζωή των κρατουμένων αφόρητη και προκαλεί αμηχανία σε κάθε υποστηρικτή της μεταρρύθμισης της φυλακής.

Η εικόνα των όρθιων, στριμωγμένων ανάμεσα στα κρεβάτια τους κρατουμένων, που περιμένουν την ώρα του ανοίγματος των θαλάμων της φυλακής για να μεταφέρουν μερικά από τα κρεβάτια αυτά στον διάδρομο ώστε να μπορέσουν να κάνουν μερικά βήματα, είναι αδιάψευστος μάρτυρας της εμπειρίας του εγκλεισμού στο Κατάστημα Κράτησης Κομοτηνής. Την αποκομίσαμε φευγαλέα, περιηγούμενοι στις εγκαταστάσεις του καταστήματος σε εκπαιδευτική επίσκεψη φοιτητών του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, τον

13. Palma M., Snacken S., Theis V., Carbutaru I. (2019), «Αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές» (μετάφραση: Μ. Αναγνωστάκη, Γ.-Μ. Γκότση, Κ. Πανάγος), *The Art of Crime*, τ. 6 <https://theartofcrime.gr/a/%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%89%CF%80%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B2%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%85%CF%80%CE%B5%CF%81/> (πρόσβαση: 5.7.2020).

Ιανουάριο του 2020. Την καταθέτουμε ως μαρτυρία, που, βάσει των δεδομένων, πρέπει να ισχύει και για πολλούς ακόμη από τους κρατούμενους στις ελληνικές φυλακές, εκθέτοντας τους ιθύνοντες του «σωφρονιστικού συστήματος» (ακόμη και εκείνους οι οποίοι υποβαθμίζουν τις ανθρωπιστικές και επανεντακτικές ιδέες και αποθεώνουν την ασφάλεια ως το μείζον ζητούμενο στις φυλακές) και ακυρώνοντας τις ποινολογικές μας χίμαιρες.